

Ikonmécses és áhítat

MEGJEGYZÉSEK KÉT OROSZ, EZÜST IKONMÉCSSESTARTÓHOZ

Az ikonmécsesest rendszerint láncon az ikon elé függesztik a tisztelet jeléül, és azért, hogy lángja az Isteni Fényességet jelezze, továbbá az Isten iránti forró szeretet lángolását is jelentse.

Funkciója kissé hasonló a gyertyához. Ismeretes, hogy a keresztény liturgiában igen elterjedt a gyertyahasználat is. Ez a mécsessel együtt még a keresztényüldözések korára vezethető vissza, amikor is a keresztények katakombákban rejtőztek, és itt mécsesekkel vagy gyertyákkal világítottak. A gyertya utal még a Szentháromságra is a láng, a kanóc és a viasz hármassága és egysége alapján. Krisztusnak is szimbóluma abban a vonatkozásban, hogy a gyertya megsemmisül, hogy fényt adjon. Krisztus is vállalta a halált, hogy az emberiséget megváltsa. Úgy tartják, hogy ha az ikon előtt égetik a gyertyákat vagy a mécseseket, akkor az ima hamarabb eljut az ikonon ábrázolt szenthez. Gyakran imádkoznak ilyenkor valamelyik elhunyt vagy élő hozzátartozóért.¹

Vaszilij Jegorovics RUKAVISNYIKOV: Ikonmécsesestartó
 Vasily Yegorovich RUKAVISHNIKOV: Icon candle holder
 Moszkva, 1891, ezüst, 11x7,6 cm (magángyűjtemény, Budapest, ltsz.: 2105)
 Fotó: Spitzer Fruzsina

Mielőtt rátérnék a bemutatásra választott két ikonmécsesestartóra, egy a fentieket látványosan megerősítő, megkapó történetet ismertetek egy út menti ikonmécsesről. Oroszországban az utak mellett, útkereszteződéseknél oszlopokra kiotban (üveges ikonartó szekrénykében) ikonokat helyeztek el, hogy imára, elmélkedésre és jámbor cselekedetekre buzdítsanak. Ezeket az ikonokat a sztálinizmus korában mind elpusztították. Feljegyeztek egy régi történetet, mely szerint egy egyszerű, részeges parasztember igen ittasan indult haza a városból. Útközben kötekedett útítársaival, ahogy ő mondta: a fejében az „ördög buzgólkodott”. A muzsik az elbeszélését azzal fejezte be, hogy „amikor az ember meglátja az út szélén az ikont, és még kis mécses is van előtte, az kijózanít. Útitársadnak jó egészséget kívánsz, s nézd csak, még káromkodni is elfelejtesz”.²

Esztétikai vonatkozásban is elgondolkodhatunk a mécseslágról. A templomban, gyakran félhomályban az ikon előtti mécses kissé megvilágítja az ikont. Lángja vibrál, mozog, az ikonnak hol egyik, hol pedig másik felülete lesz világosabb. Ha még sárgaréz vagy ezüstoklád (borító) is van az ikonon, a fémek részletei különlegesen verik vissza a fényt. Így – az eredeti funkció alapján – valóságos mozgó, élő művészetről van szó, egészen más a hatás, mint a múzeumokban az erősen és egyenletesen megvilágított műtárgyaknál. A gyertya és a mécses tehát esztétikai szempontból is kulcsfontosságú.

Az elemzésre kiválasztott két, magyarországi gyűjteményben őrzött ikonmécsesestartó mindegyike eltér az út menti ikonok előtti ikonmécsesestartóktól. Ugyanis nem sárgarézből, hanem mindkettő ezüsből készült, és a legkiválóbb orosz ötvösök munkája.

Az első ikonmécsesestartó mesterét, készítésének helyét és idejét az ötvösjegyek alapján egyértelműen meghatározhatjuk. A fent látható két cirill betű, В Р (vagyis latin betűvel V R) Василий Егорович Рукавишников, azaz Vaszilij Jegorovics Rukavisnyikov mesterre utal. Róla tudjuk, hogy moszkvai ezüstműves és niellokészítő mester volt, művei az 1890-es évekből, továbbá az 1908 utáni évekből ismertek. Alkotásait rendszerint S. M. Belenykij híres boltja értékesítette. Cigarettaárcáit és egy nielloval díszített serlegét a moszkvai Állami Történeti Múzeum őrzi.³

Ebben a Vörös téren álló világhírű múzeumban található egyébként Oroszország legnagyobb, orosz ötvösművészeti gyűjteménye. A bemutatott ikonmécsesstartó finoman öntött részével és különös, gazdag vésett díszével ragadja meg tekintetünket.

Alekszandr Alekszejevics MUHIN – Alekszandr Szergejev JEGOROV – Andrej Andrejev ALEKSZANDROV: Ikonmécsesstartó | Alexandr Alexeevich MUHIN – Alexandr Sergeev YEGOROV – Adreev ALEXANDROV: Icon candle holder | Moszkva, 19. sz. vége, ezüst, magasság: 10,2 cm, függesztővel: 43 cm, Ø 6,8 cm (Pálos Sziklatemplom, Budapest, ltsz.: PY 1677)
Fotó: Spitzer Fruzsina

A többi ötvösjeget is segít a műtárgy pontos muzeológiai meghatározásában. Az ellenőrző mester, érdekes régi kifejezéssel látómester, jele is jól kiolvasható. A cirill betűs Р. В (vagyis latin betűvel R. V) Рудольф Андреевич Бюрст, azaz Rudolf Andrejevics Vjurszt (Würst) ellenőrző mestert jelöli. Az ugyane pajzsban elhelyezett 1891-es évszám az ellenőrzés idejét jelenti, és ez rendszerint – kevés kivétellel – egybeesik az ötvöstárgy készítésének idejével is. Rudolf Andrejevics Vjurszt egyébként 1891 és 1894 között működött. Találunk itt még egy „A lovon ülő Szent György legyőzi a sárkányt”-jelenetet ábrázoló kis ötvösjeget, mely Moszkva város címere, és egyben itt moszkvai készítési helyre utal. Természetesen itt van a kötelezően beütendő ezüst finomsági fok is. Esetünkben ez 84 zolotnyik, vagyis igen finom, azaz 875 ezrelék ezüstöt tartalmazó ötvözetről van szó.

A Pálos Sziklatemplom orosz ikonmécsesstartója, mely állandó kiállításon megcsodálható, még az előbbinél is jelentősebb műremek. Már csak azért is megérdemli a figyelmet, mert magyar gyűjteményekben igen kevés régi orosz ötvöstárgy található, s mint ismeretes, az oroszországi régi ötvösközpontok a világ legjelentősebb

ötvösművészeti központjai közé tartoztak. Ezen az alkotáson három mesterjegyet is találunk.

Pontosabban a láncon 84 zolotnyik finomsági fok és cirill betűs А А (latin betűvel is А А) mesterjelzés látható. Ez Andrej Andrejev Alekszandrov (Андрей Андреев Александров) ezüstműves és niellokészítő moszkvai mester jegye. E kiváló mester 1879 (1873?) és 1917 között volt ismert. A moszkvai Állami Történeti Múzeum egy filigrán, vagyis sodrott fémfonalból készült kis dobozát őrzi, továbbá sótartóit és egy nielloval díszített poharát.⁴

A mesterjegyek közötti cirill betűs А М (latin betűvel is А М) jelzés Alekszandr Alekszejevics Muhin nevét jelöli (Александр Алексеевич Мухин). Alekszandr Alekszejevics Muhin kereskedő, ezüst- és aranytermékeket gyártó gyár tulajdonosa volt. Tevékenysége a 19. század második feléhez kötődik. 1879-ben 12 munkása volt, és 100 pud súlyban (1 pud = 16,38 kilogramm) különböző ezüstitárgyakat készítettett 112 ezer rubel értékben. Nevéhez a következő ismert tárgyak kötődnek: tábori templom számára készített liturgikus edények, evangéliumos könyv domborított borítója, sótartó és dohányszelence. Ezeket a műveket szintén a moszkvai Állami Történeti Múzeum őrzi.⁵

A harmadik, cirill betűs jelzés А Е (latin betűvel ugyancsak А Е) lent látható. Alekszandr Szergejev Jegorov (Александр Сергеев Егоров) nevét jelöli, aki egy ezüstműves-vállalkozás tulajdonosa volt. Tevékenysége 1868 és 1897 között ismert. Nevéhez köthető a moszkvai Állami Történeti Múzeumnak egy csészéje és egy kis pohara.⁶

A mécsesstartón még egy ötvösjeget találhatók: ovális pajzsban Δ görög betű, női fej 84 zolotnyik finomsági fokkal. Ez a Moszkvai Ellenőrző Hivatal 1899 és 1908 között használt hitelesítő jele.

Nemhiába részleteztük a sok ötvösjeget. Ezek a pontos múzeumi meghatározások alapjain túl arra is utalnak, hogy jelentős műhelyekben jelentős művészek készítették e műremekeket. Második mécsesünkön a magas technikai színvonalon öntött részek, a gondos domborítások és a finoman áttört részek egységes kompozíciót alkotnak, s az orosz egyházművészet legkiválóbb alkotásai közé emelik e mesterművet.

RUZSA György
művészettörténész

1. K. Seidel: *Die Kerze. Motivgeschichte und Ikonologie*. Georg Olms Verlag, Hildesheim, 1996; R. T. Malbrough: *The Magical Power of the Saints. Evocation and Candle Rituals*. Llewellyn Worldwide, 1998.
2. К. В. Цеханская: *Икона в жизни русского народа*. Москва, 1998, 102.
3. М. М. Постникова-Лосева – Н. Г. Платонова – Б. Л. Ульянова: *Золотое и серебряное дело XV–XX вв. Территория СССР*. Издательство «Наука», Москва, 1983, 212.
4. Uo. 206.
5. Uo. 208.
6. Uo. 207.